

בס"ד, כ"ו ניסן התשפ"ו

מנחות צ"ב – סמיכה בקרבנות ציבור ויחיד

שאלות:

1. אלי רוצה לסמוך על הגדי של קרבן פסח שלו, הוא צודק?

סמיכה בקרבנות הציבור והיחיד

המשנה מפרטת את הכללים לגבי מצוות סמיכה (הנחת שתי ידי הבעלים על ראש הקרבן בכל כוחו) בקרבנות השונים:

○ קרבנות הציבור: ככלל, אין סמיכה בקרבנות ציבור, חוץ משני מקרים:

1. פר העלם דבר של ציבור – המובא במקרה שהסנהדרין טעו בהוראה והציבור עשו על פיהם.

2. השעיר המשתלח – ביום הכיפורים.

רבי שמעון אומר שגם שער עבודה זרה של ציבור טעון סמיכה.

○ קרבנות היחיד: כל קרבנות היחיד טעונים סמיכה, חוץ מהבכור, המעשר והפסח.

○ דין היורש: אדם שירש קרבן שהפריש אביו ומת לפני שהקריב אותו – היורש סומך עליו, מביא את הנסכים שלו, ויכול להמיר אותו בבהמה אחרת (חל עליו דין תמורה).

הגמרא מבררת את המחלוקת לגבי קרבנות ציבור שטעונים סמיכה. רבינא מסביר כמו שראינו כבר שיש הלכה למשה מסיני שקיימות רק שתי סמיכות בקרבנות הציבור:

○ רבי יהודה אומר: שתי הסמיכות הן בפר העלם דבר ובשעיר המשתלח. לדעתו, בשעיר עבודה זרה אין סמיכה.

○ רבי שמעון אומר: שתי הסמיכות הן בפר העלם דבר ובשעיר עבודה זרה.

הוויכוח על השעיר המשתלח:

רבי שמעון מקשה על רבי יהודה: איך השעיר המשתלח יכול להיחשב לאחת מהסמיכות, הרי יש כלל ש"אין סמיכה אלא בבעלים", והשעיר המשתלח נסמך על ידי אהרן (הכהן הגדול) ולא על ידי הבעלים שהם כל עם ישראל?

רבי יהודה עונה לו שגם הכהנים מתכפרים בשעיר המשתלח על שאר עבירות (חוץ מטומאת מקדש וקדשיו), וכיוון שהם מתכפרים בו הם נחשבים כבעלים של הקרבן והסמיכה שלהם נחשבת "סמיכה בבעלים".

רבי ירמיה מסביר ששני התנאים הולכים לשיטתם בדרשת הפסוק: "וְכָפַר אֶת־מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ... וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל־כָּל־עַם הַקֹּהֵל וְכָפַר":

○ לפי רבי יהודה, סוף הפסוק שכולל כהנים, ישראלים ולוויים, כל עם ישראל, הושוו לכפרה אחת בשעיר המשתלח לגבי שאר עבירות (כי לעניין טומאת מקדש וקדשיו הם לא הושוו, שהרי הם מתכפרים בקרבנות שונים, רש"י מכת"י). לכן הכהנים הם בעלים בשעיר המשתלח.

- לפי **רבי שמעון**, הכהנים לא מתכפרים בשעיר המשתלח בכלל; טומאת מקדש שלהם מתכפרת בדם הפר, ושאר עבירות שלהם מתכפרות בווידי של הפר. הם הושוו לעניין זה שלכולם יש כפרה אבל כפרה שונה. וכיוון שהכהנים לא מקבלים כפרה מהשעיר המשתלח, הם לא נחשבים בעלים שלו והסמיכה שלהם עליו לא נספרת במניין שתי הסמיכות).
2. מי יכול לסמוך על שעירי עבודה זרה של כל עם ישראל?

מקורות הדין לסמיכה בשעירי עבודה זרה

- הגמרא דנה בסתירה בדברי **רבי שמעון**, בין שתי ברייתות שמביאות מחלוקת בין **רבי יהודה** ל**רבי שמעון** לגבי השאלה, האם סומכים ומי סומך על שעירי עבודה זרה של הציבור:
- בברייתא הראשונה: **רבי שמעון** אומר שבעוד שעל פר העלם דבר סומכים הזקנים, על שעירי עבודה זרה סומך אהרן (הכהן הגדול).
 - בברייתא השנייה **רבי שמעון** אומר שדווקא השעיר המשתלח נסמך על ידי אהרן, אבל שעירי עבודה זרה נסמכים על ידי הזקנים.
- רב ששת** מסביר שהברייתא הראשונה לא מדויקת. כי **רבי שמעון** סובר שהסמיכה חייבת להיעשות על ידי בעלי הקרבן. והבעלים של שעירי עבודה זרה הם כל הקהל, לכן, הגרסה הנכונה היא ששעירי עבודה זרה נסמכים על ידי הזקנים (שמייצגים את הבעלים – הקהל).
- ורבי שמעון** ענה ל**רבי יהודה** בברייתא שאם הוא שמע ששעירי ע"ז לא טעונים סמיכה, הכוונה שהם לא טעונים סמיכה על ידי אהרון אבל כן על ידי הזקנים. וזה נלמד מהפסוק "השעיר החי" שדווקא השעיר המשתלח (החי) נסמך על ידי אהרן, אבל שעירי עבודה זרה לא נסמכים על ידי אהרן אלא על ידי הזקנים.
- הגמרא שואלת על **רבי יהודה** למה הוא למד מפסוקים למעט שעירי ע"ז שהם לא טעונים סמיכה? הרי **רבינא** אמר שישנה הלכה שיש רק "שתי סמיכות בציבור" ממילא ברגע שסומכים לשיטתו על פר העלם ועל שעיר המשתלח אין מקום לשעירי ע"ז.
- הגמרא מתרצת, שלפי **רבי יהודה**: הפסוקים הם רק "גירסא בעלמא" (כלומר, אסמכתא לזכור את ההלכה המקובלת שיש רק שתי סמיכות, או שככה הוא קיבל מרביתו את הלימוד).
- הגמרא שואלת מה המקור של **רבי שמעון** לסמיכה בשעירי עבודה זרה? והגמרא מביאה מחלוקת בברייתא איך **רבי שמעון** ו**רבי יהודה** דורשים את הפסוק שנאמר בשעיר נשיא, "וסמך ידו על ראש השעיר". (ולא כתוב על ראשו' (רש"י בזבחים))
- לדעת **רבי שמעון** המילה המיותרת "על ראש השעיר" באה לרבות שעירי עבודה זרה. הוא מוסיף סימן לשיטתו: "כל חטאת שנכנס דמה לפנים (להיכל) טעונה סמיכה". מכיוון שדם שעירי עבודה זרה נכנס להיכל, הם חייבים בסמיכה. (שעיר יום הכיפורים לא נלמד מכאן, כי הלימוד חייב להיות דומה לשעיר נשיא שמכפר על עבירה ידועה, בעוד ששעיר פנימי של יום כיפור מכפר על מה שלא נודע).
- לדעת **רבי יהודה**, זה מרבה את השעיר של נחשון (ושל כל שאר הנשיאים בחנוכת המשכן) שגם הוא שעיר נשיא אבל היה קדשי שעה ולא קדשי דורות, ולכן צריך לימוד מיוחד.
- הגמרא שואלת למה ל**רבי שמעון** צריך את הלימוד הזה מהפסוק בשעיר נשיא, הרי **רבינא** אמר שיש הלכה של שתי סמיכות בלבד בציבור, ואם יש כרגע רק פר העלם, ושעירי ע"ז, לא

צריך פסוק.

והגמרא מסבירה למה צריך גם את ההלכה וגם את הפסוק. כי ללא ההלכה היינו מצרפים גם את שלמי הציבור של כבשי עצרת לעניין סמיכה, מקל וחומר כפי שהגמרא דרשה בסף סב. והיו לנו שלושה סמיכות בקרבן ציבור.

ואם היתה רק ההלכה, לא היינו יודעים מי הם קרבנות הציבור שבהם יש סמיכה, ואת זה לומדים מהפסוק, שזה לא שעיר יום הכיפורים שלא מכפר על עבירה ידועה.

3. האם יכול להיות שכמה אנשים סומכים על קרבן בו-זמנית?

פטור בכור, מעשר ופסח ממצוות סמיכה

המשנה אמרה שכל קרבנות היחיד טעונים סמיכה, חוץ מקרבנות הבכור, המעשר והפסח.

הגמרא מביאה ברייתא שמסבירה מדוע צריך לכתוב בתורה בפרשת השלמים את המילה 'קרבנו' כמה פעמים, למעט בכור, מעשר ופסח מסמיכה:

- בכור: היינו חושבים שהוא חייב בסמיכה ב"קל וחומר" משלמים: אם שלמים, שקדושתם לא מתחילה מהרחם, טעונים סמיכה – בכור שקדושתו מהרחם, לא כל שכן שיהיה טעון סמיכה? לכן הפסוק "קִרְבָנוּ" בא ללמד שדווקא קרבן הנדבה טעון סמיכה, ולא הבכור.
 - מעשר: היינו חושבים שהוא חייב בסמיכה ב"קל וחומר": אם שלמים, שלא מקדשים את הבהמות שלפניהם ואחריהם טעונים סמיכה – מעשר, שמקדש גם את הבהמה התשיעית והאחת-עשרה (אם קרא להן בטעות "עשירי"), לא כל שכן שיהיה טעון סמיכה? לכן הפסוק "קִרְבָנוּ" מלמד שלא.
 - פסח: היינו חושבים שהוא חייב בסמיכה ב"קל וחומר": אם שלמים, שהאדם לא מחויב להביא אותם בזמן מסוים ("עמוד והבא"), טעונים סמיכה – פסח, שהאדם מחויב להביא אותו בזמן קבוע, לא כל שכן שיהיה טעון סמיכה? לכן הפסוק "קִרְבָנוּ" מלמד שלא.
- הגמרא מעירה שאפשר לפרוך את הקל-וחומרים האלו, כי לשלמים יש חומרות אחרות שאין בבכור, מעשר ופסח (כמו הבאת נסכים ותנופת חזה ושוק). לכן הגמרא אומרת שהפסוקים האלו הם "אסמכתא בעלמא".

הגמרא מסבירה למה באמת הופיעה המילה "קִרְבָנוּ" שלוש פעמים בפרשת שלמים:

1. כדי ללמד שאדם סומך על הקרבן "שלו" – ולא על קרבן של חברו.
2. כדי ללמד שאדם סומך על הקרבן "שלו" – ולא על קרבן של גוי.
3. כדי לרבות את כל בעלי הקרבן לסמיכה (אם יש שותפים בקרבן, כולם צריכים לסמוך).